

## AB'DE TARIMDA ÇEVRE BİLİNCİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK UYGULAMALAR VE TÜRKİYE İÇİN ÖNERİLER

M.Metin ARTUKOĞLU<sup>1</sup>

Funda GENÇLER<sup>2</sup>

### Özet

Bu çalışmada tarımda çevre bilincinin artırılmasıyla ilgili uygulanan politikalar tam üyelik sürecinde olduğumuz Avrupa Birliği (AB) bazında incelenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'de sınırlı sayıdaki uygulamalar ele alınmış, ardından AB uygulamalarından yola çıkılarak Türkiye için toplumsal, kamusal ve AB'ye uyum açılarından bazı öneriler getirilmiştir. Türkiye'nin iç dinamikleri gözetilerek belirlenmiş, çevreye duyarlı, çevre ile bütünleşik tarımsal üretim politikalarıyla, hem mevcut potansiyelini daha iyi değerlendirmiş olacak, hem de rekabet edebilirliğini sürekli hale getirecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Çevreye duyarlı üretim, çevre bilinci, AB'ye uyum süreci.

### EU APPLICATIONS FOR INCREASING ENVIRONMENTAL AWARENESS IN AGRICULTURE AND SOME SUGGESTIONS FOR TURKEY

#### Abstract

In this study, the policies are studied regarding the environmental awareness via European Union (EU) accession period baseline. Nonetheless, limited applications which were conducted in Turkey are evaluated. Subsequently some suggestions are made within the examined EU applications. These suggestions are discussed in social, governmental and EU integration aspects. The precautions that will be taken should be sustainable, adoptable and suitable for Turkey. Thus, the application of agricultural production policies which are environmentally conscious and environmentally integrated in Turkey enables both utilizing the existing potential appropriately and sector competition continuously.

**Key Words :** Environmentally conscious production, environmental awareness, EU integration period.

---

<sup>1</sup> Doç. Dr. M. Metin Artukoğlu, Ege Ün. Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü, C Blok Kat:2, Bornova İZMİR.

Tel: 0232 388 18 62 Fax: 0232 388 18 64 e-mail: [metin.artukoglul@ege.edu.tr](mailto:metin.artukoglul@ege.edu.tr)

<sup>2</sup> Arş. Gör. Funda Gençler, Ege Ün. Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü, C Blok Kat 2, Bornova İZMİR.

Tel: 0232 388 18 62 Fax: 0232 388 18 64 e-mail: [funda.gencler@ege.edu.tr](mailto:funda.gencler@ege.edu.tr)

## 1.Giriş

Tarımın çevre üzerindeki olumsuz etkileri, modern üretim tekniklerinin kullanılması ve artan girdilerle birlikte daha belirgin bir hale gelmiştir. Özellikle su, toprak, hava, peyzaj gibi tüm çevresel faktörler entansif tarım ve bilinçsiz kaynak kullanımından dolayı olumsuz etkilenmektedir. Bu olumsuz etkilerin daha çok doğal döngülerle olan bağlantısı ve farklı çevre ilişkileri nedeniyle tarım çevre bağlantısının endüstriyel üretime kıyasla daha karmaşık olduğu belirtilebilir. Ancak çevre üzerindeki olumsuz etkiler, sadece çevreye duyarlı tarımsal üretimle değil, tarımsal ürünlerin katma değerini artıran sanayi sektöründe de çevreyi korumaya yönelik önlemlerin alınmasıyla mümkündür

Avrupa Birliği (AB) tam üyelik müzakereleri içerisinde yer alan Türkiye, bu süreçte pek çok alanda olduğu gibi AB çevre politikalarını yakından izlemektedir. Çevre konusu AB ülkeleri içerisinde üzerinde hassasiyetle durulan ve içerisinde farklı öğeler barındıran bir konudur. Bu konu resmi olarak Avrupa Çevre Ajansı tarafından takip edilmekte, çevreyle ilgili verilerin toplanması, ulusal ve uluslar arası boyutta politikaların belirlenmesi ve uygulanması gerçekleştirilmektedir. AB Çevre Ajansı çevrenin korunması ve çevre bilincinin artırılmasına yönelik faaliyetlerini temel olarak hava, su ve toprak kalitesi başlıklarında yürütmekte birlikte, iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin, deniz ve kıyıların korunması, sürdürülebilir üretim ve tüketim, çevresel değişikliğe neden olan sektörler konularında çalışmaktadır. Çevre ile ilgili bileşenlerin belirlenmesi kalitesinin yükseltilmesi/korunması disiplinler arası çalışmayı ve uluslar arası işbirliğini gerektirmektedir

Bu çalışmada tarımda çevre bilincinin artırılmasına yönelik uygulamalar, öncelikle AB bazında ele alınarak, Türkiye'deki sınırlı uygulamalara değinilmiş ve Türkiye için bazı öneriler getirilmiştir.

Çalışma da Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, İGEME, TÜİK, DPT kayıtları ile daha önce yayınlanmış makale, rapor ve kitaplardan ve ilgili internet sitelerinden elde edilen bilgiler kullanılmıştır. AB ile ilgili veriler daha çok, AB resmi internet sitesi kayıtları FAO, IFOAM, EUREPGAP gibi kurumlarla, sivil toplum kuruluşlarının sitelerinden derlenmiştir.

Çalışmanın SWOT Analizi yönteminden yararlanılarak Türkiye'nin AB uyum sürecinde çevreye duyarlı tarımsal üretim uygulamalarını geliştirme ve devamlılığını sağlamaya yönelik bir analiz de yapılmıştır. Analiz sonucu göz önüne alınarak konuyla ilgili çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

## 2. Tarım-Çevre İlişkileri

Çevreyle dost bir sektör olarak tanımlanan tarım sektörü 1960'lı yıllardan sonra toprak işleme tekniklerinden başlayarak, sektörde yoğun girdi kullanımı, bu girdilerin üretim ve kullanımının çevreye olumsuz etkileri, ayrıca kullanılan girdilerin üretimine katıldıkları ürünler üzerindeki olumsuz etkileri ile de anılmaya başlanmıştır. Tarımın çevreye olan olumsuz etkileri içinde pestisid kirliliği, inorganik nitrat kirliliği, hayvan atıkları, toprak erozyonu, tuzluluk gibi faktörler sayılabilir ( Karaer ve Gürlük 2003).

Pestisidler tarım sektöründe ürün artışı sağlamakla beraber, özellikle DDT gibi güçlü pestisidler flora ve faunaya zarar vermiş, yeraltı suları, yüzeysel sular ile denizlerde kirlilikler oluşturmuştur. Pestisidlerin çevreye olan etkileri yanında kalıntıları nedeniyle insan üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bitki büyümesi için gerekli olan azotun doğal topraklarda yetersiz olması, azotlu gübre kullanımını yaygınlaştırmıştır. Bu durum topraklarda azot birikimini arttırarak taşınma yoluyla akarsu, göl ve deniz gibi ortamlarda çözülmüş azot seviyesini yükseltmiştir. Hayvan atıklarının toprakta nitrat ve fosfor kirliliğine neden olduğu bilinmektedir. Toprağın yanlış işlenmesi, yapısını bozarak su tutma kapasitesini azaltmaktadır. Kurak alanlarda sulamanın yüksek buharlaşma hızı nedeniyle çok fazla suya ihtiyaç duyması önemli bir probleme de yol açmaktadır. Toprak sulandığında doğal olarak toprakta bulunan tuz, toprağın üst tabakalarında yoğunlaşarak önemli verim ve toprak sorunlarına neden olmaktadır.

Tarımın çevreye olan bu etkileri dışında, çevrenin de tarıma olumsuz etkileri olmaktadır. Çevrenin tarıma en olumsuz etkisi yanlış toprak kullanımlarıdır. Tarımsal toprakların tarım dışı kullanımındaki yanlışlık önemli boyutlardadır. Bu kapsamda verimli tarım topraklarının sanayileşme, yapılaşma, turizm tesisleri için kullanılması sayılabilir. Ayrıca sanayiden kaynaklanan zehirli atıkların tarımsal alanlara atılması ya da su kaynaklarına olan bulaşmalar da sulama yoluyla tarımsal alanlara atık birikimi ve zamanla arazinin verimsizleşmesine yol açmaktadır.

## 3. AB'nde Tarımda Çevre Bilincinin Arttırılmasına Yönelik Uygulamalar

AB kapsamında, tarım-çevre önlemleri, 1980'li yıllarda birkaç üye ülkede kendi girişimleri ile başlamıştır. Konu 1985'de Avrupa Topluluğu tarafından Tarımsal Yapılar Yönetmeliğinin 19. Maddesinde ele alınmış fakat üye ülkelerin isteğine bağlı bırakılmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren, çevresel konuların ortak tarım politikası ile bütünleşmesi konusu gündemdeki yerini

korumuştur. 5.Çevre Eylem Programı ile birlikte AB'nin tüm politikalarının çevre koruma ile bütünleşmesi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Mac Sharry reformu 1992'de uygulamaya geçmiştir. Reform, piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırabilmenin yanında, çevre konusunu gündeme yerleştirmiştir. Bu reformla tarım-çevre önlemleri, Ortak Tarım Politikası (OTP) ekli önlemler olarak tüm üye devletlere tanıtılmıştır. Reform kapsamında, üretimi belli bir sınırı aşan işletmeler zorunlu olarak paralı-nadas (set-aside) uygulamaya başlamıştır. Reform tarımda her alt sektörü kapsamamıştır (Atış 2006).

OTP reformuna çevresel gereksinimlerin entegrasyonu iki ana kanunla gerçekleştirilmiştir. Bunlardan, ilki, birinci ayak önlemlerin uygulanmasında çevresel amaçların hesaba katılmasını gerektirmekte, ikincisi ise (kırsal kalkınma yönetmeliği) önceki tarım-çevre önlemlerini pekiştirmektedir. Yeni yaklaşımın merkezinde "çapraz uyum (cross compliance)", "doğrudan gelir desteği (direct income support)", "iyi tarım uygulaması (good farming practice)" ve "modülasyon (modulation)" bulunmaktadır (EEA 2006).

Çevrenin korunmasına yönelik uygulamalar kırsal kalkınma ayaklarından birini oluşturmaktadır. Buna yönelik uygulamalar yerel düzeyde etkin bir tarım teşkilatı tarafından, çiftçilerin sosyo-ekonomik yapıları ve eğitim düzeyleri belirlenerek yürütülmektedir (EEA 2007).

Ayrıca AB'nin OTP aracılığıyla çevresel kaygılara daha büyük önem verilmesini sağlayan çeşitli programları da bulunmaktadır. Yıllar içinde OTP yapılan reformlar kapsamında AB üye devletleri çiftçilerin kırsal alanları koruması, üretim yöntemlerinde yoğunluğu azaltması, kirletici uygulamalardan kaçınması ve biyo-çeşitliliği koruması için teşvikler uygulamaya çağırmıştır. Aynı şekilde, bölgesel programlar organik tarım, çalılık ve dağınık meyve bahçelerinin, fundalıkların korunması, yerel türler için üretme programları ve arazilerin tarımsal üretiminden çıkarılması ("bir kenara ayırma") için Birlik fonları sağlamaktadır. Gerek AB gerek üye devletler gübre ve tarım ilacı kullanımında bilinç artırma ve eğitim yoluyla sürdürülebilir tarımsal uygulamaları desteklemeyi planlamaktadır. (<http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/cevre.html>).

Günümüzde giderek artan tüketici bilinci, yasal düzenlemeler ile çeşitli ülkelerde uygulanan politikalar ve uluslararası bazı anlaşmalar, üreticilerin doğal üretim yapması konusunda baskı unsuru haline gelmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki tüketiciler daha doğal ve sağlıklı ürünleri tüketmeyi tercih etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise tüketiciler doğal olarak yetiştirildiği sertifikalandırılmış ürünlere, konvansiyonel ürünlere nazaran daha fazla

ücret ödeyecekleri çeşitli araştırmalarca da belirlenmiştir (Akgüngör ve ark. 1999). Bu nedenle tarımsal ürünlerin tarladan başlayarak mamul hale geldikten sonra, kişilerce tüketilinceye kadarki her aşamada hastalık risklerini minimum hale getiren sistemler uygulanmaya başlamıştır. Bu tür sistemler gıda güvenliği ve güvenilirliğini sağlamanın dışında, çevreye en az biçimde zarar vermeyi de amaçlamaktadır.

#### **4. Türkiye’de Tarımda Çevre Bilincinin Artırılmasına Yönelik Uygulamalar**

Dünyadaki tarımın neden olduğu çevre tahribatlarının dışında Türkiye’de de bilinçsizce uygulanan tarımsal üretim metodları ve uzun soluklu olmayan politikalar nedeniyle birtakım sorunlar yaşanmıştır.

Türkiye’de diğer alanlarda olduğu gibi, tarım-çevre politikasına yön veren önemli kaynak, DPT tarafından beş yılda bir hazırlanmakta olan beş yıllık kalkınma planları (BYKP)’dir. Türkiye çevre politikasına ilişkin gelişmeler III. BYKP ile başlamakla beraber, 1990’lı yıllarda giderek artan bir ivme kazanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının esas alındığı VII. BYKP’ da (1996-2000), her ne kadar bir önceki plana ilave olarak, çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonunda ekonomik araçlardan yararlanılacağı belirtilmiş olsa da, tarım-çevre bağlantısının dikkate alınmadığı görülmektedir. Ancak, çevre kirliliği ve sorunlarına verilen önemi gösteren Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) bu plan döneminde hazırlanmıştır. UÇEP, çevre açısından öncelik taşıyan girişimleri belirlemekte, insan ve çevre sağlığı açısından tehdit oluşturan kirlilik kaynaklarını tanımlamaktadır. 1995’de çalışmaları başlayan UÇEP 1998 yılında tamamlanmıştır. UÇEP’le birlikte, Türkiye’nin biyolojik kaynaklarının korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını hedefleyen Türkiye Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi Eylem Planı da 2001’de tamamlanmıştır.

VIII. BYKP’ da (2001-2005) tarım-çevre politikaları ilk kez bu kadar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Planda, tarıma ilişkin amaç, ilke ve politikalarda, doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması, gen kaynaklarının korunması ve saklanması sisteminin kurulmasının sağlanması üzerinde durulmaktadır. Tarımsal politikalar doğrultusunda dengeli ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanması yönünde davranılacağı da belirtilmektedir. VIII. planda, tarımsal üretimin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmanın esas alınacağı belirtilmektedir. “Bu kapsamda alınacak önlemlere ilave-ten, gübre, ilaç ve sulama girdilerinde doğal kaynaklar ve çevre ile uyumlu

kullanımların yaygınlaştırılması sağlanacak, girdi desteklerinden gübre ve ilaç desteği azaltılarak zaman içerisinde kaldırılacak, ekolojik ürünlerin üretimi özendirilecek” ifadesi yer almaktadır. Entegre zararlı yönetimi ve biyolojik mücadele başta olmak üzere alternatif mücadele yöntemlerine öncelik verileceği, bu çerçevede zirai mücadelede uluslararası taahhütler, gıda güvenliği, ekolojik denge ile çevre boyutunun göz önünde bulundurulacağı ifade edilmektedir (DPT 2000).

Türkiye, bir yandan AB müzakere sürecinde bu uygulamalara uyum sağlamaya çalışırken diğer yandan uluslararası sözleşmeleri dikkate almak durumundadır. Bu protokollerde tarımsal üretimin ekolojik dengiyi en az etkileyecek bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekliliği de yer almaktadır. Tarımsal ürünlerin uluslararası ticaretinin artırılabilmesi için de sürdürülebilir tarım politikalarının artırılarak çiftçilerin bu konuda desteklenmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Nitekim Türkiye, hâlihazırda, tarım sektörünü ve devlet desteğini yeniden yapılandırmak için bir program uygulamaktadır. Dünya Bankası'nın desteği ile Tarım Reformu Uygulama Projesini (ARIP) geliştirmiştir. Bu proje, esasında 2001–2004 dönemi için hazırlanmış, ancak 2005 yılında da devam etmiştir. Projenin hedefleri arasında sürdürülebilir olmayan ve ticareti bozucu özelliklere sahip, gübre, kredi ve fiyat desteklerinin kaldırılması yer almaktadır. Ancak konunun akademik çevrelerce de araştırılarak uygulanacak politikaların gelecek yıllarda etkilerinin neler olabileceği de belirlenmelidir.

II. Tarım Şurası sonuç bildirgesinde de doğal kaynakların erozyon, kirlenme ve yanlış kullanımı önleyici tedbirlerin alınması, sürdürülebilir üretim teknikleri ve biyolojik mücadele yöntemlerinin yaygınlaştırılması gibi konular ön plana çıkmıştır. Tarım stratejisi belgesinde, 2006-2010 yılları arasında, Avrupa Birliğine uyumu da gözeterek, tarım sektörü ile ilgili kesimlerin karar almalarını kolaylaştırmak, sektörün kalkınma hedef ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesini sağlamak, Tarım Çerçeve Kanunu ile bu kanuna dayalı olarak hazırlanacak ikincil mevzuatın temelini oluşturmak da hedeflenmiştir (TKB, 2005). Tarım Strateji belgesinde **Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması (ÇATAK) Program Desteği** gibi yeni bir desteğin çiftçilere aktarılacağı da belirtilmektedir. Buna göre; erozyon ve olumsuz çevresel etkilere maruz kalan tarım arazilerinde, işlemeli tarım yapan üreticilerin, arazilerini doğal bitki örtüleri, çok yıllık yem bitkileri, organik tarım ve ağaçlandırma gibi yöntemleri kullanmalarını teşvik etmek üzere, talep etmeleri durumunda tarım tüzel kişileri/üretici grupları ile devlet arasında en az beş yıl süreyle ve birim alan başına belirlenen yıllık ödemelere dayalı

sözleşme karşılığında yem ve örtü bitkileri ile ağaçlandırma faaliyetleri yapılacağı ifade edilmektedir. ÇATAK Programı Desteğinin bir tarımsal destekleme aracı olarak desteklere ayrılan bütçe içindeki payının % 5'i olacağı belirtilmektedir.

Türkiye tüm gelişmelerle bağlantılı olarak organik tarım kanunu çıkarılmış olup, ayrıca biyolojik çeşitlilik, doğal kaynakların korunması gibi pek çok kanun üzerinde de çalışmalar devam etmekte ve kısa sürede mecliste görüşülmesi beklenmektedir.

### **5- Türkiye'nin AB'ye Entegrasyonu Sürecinde Çevreye Duyarlı Tarımsal Üretimi Geliştirilmesine Yönelik SWOT Analizi**

Türkiye'nin AB'ne göre yapısal, sosyal ve ekonomik farklılıkları bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye tarımsal üretim gerçekleştirirken çevrenin korunmasına yönelik tedbirler alabilir ve bu tedbirlerin entegrasyon süreci içerisinde AB ile uyum sağlamasını sağlayabilir. Ancak amaca uygun öneriler getirilmeden önce bir SWOT analizi yapılarak Türkiye'nin bu alandaki güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri ortaya konmuştur (Çizelge 1). Bu başlıklar iç ve dış faktörler olarak alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Görüldüğü gibi Türkiye bir yandan zengin biyo çeşitlilik, doğal kaynaklar ve iklimsel koşullar gibi güçlü yönleri yanında, tarımsal yapı ve düşük eğitim, gelir düzeyi gibi zayıf yönleri olan bir tarımsal yapıya sahiptir. Şüphesiz iyi belirlenmiş ve uygulanabilir politikalar Türkiye önündeki önemli bir fırsat olacaktır.

### **6. Sonuç ve Öneriler**

Türkiye'de ekonomik ve sosyal yapıdan kaynaklanan ve kısa dönemde sonuç alınmasını engelleyebilecek çok sayıda faktör bulunmasına rağmen, bireysel duyarlılığın artırılmasına yönelik yapılacak çalışmalar çevrenin korunmasında en etkili sonuçların alınmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda, toplumsal bazda, kamu bazında alınacak tedbirler olduğu gibi AB entegrasyon süreci açısından da alınacak önlemler bulunmaktadır.

#### ***Toplumsal Bazda Alınabilecek Tedbirler:***

-Çevreye duyarlılığı artıracak bireysel çalışmalarla, toplumun tüm bireyleri her yaşta çevrenin korunmasına yönelik su tasarrufu gibi basit önlemler alabilirler.

-Sivil toplum kuruluşları belirli projelerde güçlerini birleştirerek daha verimli sonuçlar alabilirler. Ayrıca gönüllü kişi ve kuruluşların politika uygulayıcılarıyla olan iletişiminin artırılması; iletişim içerisinde bulunmaları ve yaratacakları sinerjiyle daha etkin ve sürdürülebilir uygulamalar geliştirebilirler.

-Organik ürünlerin daha fazla sayıda tüketiciye ulaşabilmeleri için organik ürün pazarları yaygınlaştırılmalı, üretici ve tüketiciler görüş alışverişi yapabilmeleri için karşı karşıya getirilmelidir.

**Çizelge 1. Türkiye'nin AB'ye Entegrasyonu Sürecinde Çevreye Duyarlı Tarımsal Üretim Geliştirilmesine Yönelik SWOT Analizi**

Zayıf Yanlar, Güçlü Yanlar, Fırsatlar, Tehditler Analizi (SWOT)	
GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
<p><b>İç Faktörler</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Biyoçeşitlilik bakımından zengin</li> <li>- Doğal kaynaklar</li> <li>- Coğrafi ve iklimsel koşullar</li> <li>- Rekabet üstünlüğü olan ürünler</li> <li>- Organik tarım ve İTU gelişmekte</li> <li>- Artan tüketici bilinci</li> </ul> <p><b>Dış Faktörler</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Uluslar arası anlaşmalara taraf</li> </ul>	<p><b>İç Faktörler</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Tarımsal yapı</li> <li>- Düşük gelir ve eğitim düzeyi</li> <li>- Düşük örgütlenme düzeyi</li> <li>- Kurumlar arası iletişim eksikliği</li> <li>- Yetersiz kayıt sistemi</li> <li>- Sınırlı STK faaliyetleri</li> <li>-Yeni uygulamaları geç benimseme</li> </ul> <p><b>Dış Faktörler</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Uluslar arası ticaret politikaları</li> <li>- Entegrasyon</li> </ul>
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<p><b>İç Faktörler</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>-Sürdürülebilir kalkınma politikaları</li> <li>- STK faaliyetlerindeki artış</li> <li>- Değişen tüketim paterni</li> <li>- Özendirici uygulamalar</li> </ul> <p><b>Dış Faktörler</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Küresel çevre sorunları</li> <li>- AB uyum süreci</li> <li>- Örnek çözümler</li> <li>-Uluslar arası fonlardan yararlanma</li> </ul>	<p><b>İç Faktörler</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Genel ekonomik istikrarsızlık</li> <li>- Çevre sorunlarının artması</li> <li>- Nüfus baskısı</li> <li>- Sorunlu politika uygulamaları</li> </ul> <p><b>Dış Faktörler</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Küresel ısınma ve iklim değişikliği</li> <li>- Bazı yabancı şirket politikaları</li> </ul>



### ***Kamusal Bazda Alınabilecek Tedbirler***

-Tarım ve Köy işleri ve Çevre ve Orman Bakanlığı arasında bilgi ağının oluşturulması, tüm birimlerin çözüme katkı yapmasına olanak vereceği farklı yöntemleri kullanılmasını da sağlayabilecektir.

- Üretici bazında çevrenin korunmasına yönelik yayım çalışmaları, hataların önlenmesine yada azaltılması için çok önemli bir araçtır.

-Çevre fonlarının ne amaçla, nasıl kullanıldığı kamuoyuna duyurularak yatırımların geri dönüşümleri takip edilmelidir.

-Halen uygulanmakta olan teşvik araçlarından pek çoğu üretici tarafından bilinmediği için uygulamalar yaygınlaşmamaktadır. Bununla birlikte teşvikler AB'de olduğu gibi farklı uygulamalarla birleştirilerek artırılabilir.

-ÇATAK Projesinin yaygınlaştırılması; 2005 yılında uygulanmaya başlayan bu projenin tüm yurt geneline yaygınlaştırılması gerekmektedir.

-Kaynakların etkin kullanımına yönelik uygulamalar; tarımda kullanılan doğal kaynakların daha bilinçli ve etkin bir biçimde kullanılmasına yönelik çeşitli kamu kuruluşlarının önderliğinde çeşitli projeler gerçekleştirilebilir. Örneğin su kullanımıyla ilgili olarak DSİ yöreye ve ürüne uygun su kullanımını belirleyerek Tarım İl ya da İlçe Müdürlükleri ile birlikte çalışmalar gerçekleştirilebilir.

-Türkiye'nin her ürün için uzun dönemli üretim ve pazarlama politikasının oluşturulması ve bu politika araçlarını ilgili kişilere ulaştırabilmesi, benimsetebilmesi için etkili bir yayım sistemine sahip olması gerekmektedir.

### ***AB Entegrasyonu Sürecinde Alınabilecek Tedbirler***

-AB'de izlenen politikaların yakın takibi ve incelenmesi, OTP bünyesinde yer alan 27 farklı ülke için ortak uygulamalar oluşturmakta ve bu uygulamaları yakından takip etmektedir. İleriye dönük uzun vadeli hedefler oluşturmakta dinamik bir yapı içerisinde olduğundan konjüktüre göre revizyonlara gidebilmektedir. Bu noktada yapılan uygulamaların izlenmesi Türkiye'ye pek çok açıdan faydalı olacaktır.

-Entegrasyon süreci içerisinde bulunan Türkiye'nin OTP'ye uyum sağlayıp sağlayamayacağı en çok tartışılan konular arasındadır. Bu noktada Türkiye'den beklenen uygulamaların Türkiye'ye neler kazandıracığı ya da götüreceği sorgulanarak bir uygulama planı yapılması gereklidir. Uyum sürecini tamamlayarak üye ülke konumuna gelmiş ülkelerin deneyimleri aynı süreci yaşayacak Türkiye'ye yol gösterecektir.

-Korumaya yönelik tedbirlerin soruna uygunluğunun tartışılması; AB'de uygulanan pek çok uygulama kendi koşulları doğrultusunda gerçekleştiril-

mektedir. Dolayısıyla bu tür yaklaşımların Türkiye için geçerli olup olmadığı sorgulanmalı, eldeki kaynaklar iyi değerlendirilmelidir.

-Türkiye’de konuyla ilgili veriler sınırlı sayıda olmakla birlikte AB normlarına uygun bir biçimde toplanması gereklidir. Böylelikle aynı formdaki verilerin karşılaştırma imkanı olacaktır.

Yukarıda yer alan öneriler doğrultusunda AB entegrasyon süreci içerisinde bulunan Türkiye’nin çevreye duyarlı bir biçimde tarımsal üretim yapabilmesi için bireysel bazda olduğu gibi, üretici ve politika uygulayıcıları bazında da bir dizi önlemler alması gerekmektedir. Alınacak önlemler Türkiye’nin iç dinamikleri gözetilerek belirlenmeli, benimsetilmesi kolay ve sürdürülebilir önlemler olmalıdır. Böylece çevreye duyarlı ve çevre ile bütünleşik tarımsal üretim politikalarıyla Türkiye, hem mevcut potansiyelini daha iyi değerlendirmiş olacak, hem de rekabet edebilirliğini sürekli hale getirecektir.

## Kaynaklar

- Akgüngör, S. ve ark., (1999), İstanbul, Ankara ve İzmir İllerinde Tüketicilerin Çevre Dostu Tarım Ürünlerine Yönelik Potansiyel Talebinin Tahminlenmesi, TEAE, Ankara.
- Atış, E., (2006), Tarım ve Çevre, Türkiye’de Tarım, TKİB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara.
- EEA (European Environment Agency), (2006), Integration of Environment into EU Agriculture Policy- The IRENA Indicator-based Assessment Report No:2, Copenhagen.
- EEA (European Environment Agency), (2007), Europe’s Environment Fourth Assessment, ISBN 978-92-9167-932-4, Copenhagen.
- TKB (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı), (2005). Tarım Stratejisi (2006-2010), [http:// www.tarim.gov.tr](http://www.tarim.gov.tr).
- Karaer, F., Gürlük, S. (2003), Gelişmekte Olan Ülkelerde Tarım-Çevre-Ekonomi İlişkileri, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 4(2) 2003, 197-206. <http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/cevre.html>